

Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Femte Afdeling)

10. september 2015*

»Fornyset prøvelse af dom afsagt af Den Europæiske Unions Ret, Missir Mamachi di Lusignano (T-401/11 P, EU:T:2014:625) — personalesag — Den Europæiske Unions ansvar uden for kontraktforhold på grundlag af en institutions tilsidesættelse af sin forpligtelse til at sikre beskyttelse af sine tjenestemænd — afdød tjenestemand — ikke-økonomisk skade, som tjenestemanden led inden sin død — økonomisk og ikke-økonomisk skade lidt af tjenestemandens pårørende — kompetence — Retten — Retten for EU-personalesager — påvirkning af EU-rettens ensartede anvendelse«

I sag C-417/14 RX-II

angående fornyet prøvelse i henhold til artikel 256, stk. 2, andet afsnit, TEUF af dom afsagt af Den Europæiske Unions Ret (Appelafdelingen) den 10. juli 2014, Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen (T-401/11 P, EU:T:2014:625), i sagen:

Livio Missir Mamachi di Lusignano, Kerkhove Avelgem (Belgien),

mod

Europa-Kommissionen,

har

DOMSTOLEN (Femte Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, T. von Danwitz (refererende dommer), og dommerne C. Vajda, A. Rosas, E. Juhász og D. Šváby,

generaladvokat: M. Wathelet

justitssekretær: fuldmægtig L. Carrasco Marco,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 25. februar 2015,

efter at der er afgivet indlæg af:

— Livio Missir Mamachi di Lusignano ved avvocati F. Di Gianni, G. Coppo og A. Scalini,

— Europa-Kommissionen ved J. Curral, G. Gattinara og D. Martin, som befuldmægtigede,

henset til artikel 62a og 62b i statuten for Den Europæiske Unions Domstol,

og efter at have hørt generaladvokaten,

* Processprog: italiensk.

afsagt følgende

Dom

- 1 Denne sag angår fornyet prøvelse af den dom, som Den Europæiske Unions Ret (Appelafdelingen) afsagde den 10. juli 2014, Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen (T-401/11 P, EU:T:2014:625). Ved denne dom ophævede Retten den dom, der blev afsagt af Retten for EU-personalesager den 12. maj 2011, Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen (F-50/09, EU:F:2011:55), hvorved Kommissionen blev frifundet i den erstatningssag, som Livio Missir Mamachi di Lusignano havde anlagt med påstand dels om annullation af afgørelsen af 3. februar 2009, hvorved Europa-Kommissionen afslog hans krav om erstatning for økonomisk og ikke-økonomisk skade som følge af drabet på hans søn, Alessandro Missir Mamachi di Lusignano, der var EU-tjenestemand (herefter »den afdøde tjenestemand«), dels om, at Kommissionen tilpligtes at betale appellanten og de ydelsesberettigede pårørende efter appellants søn forskellige beløb i erstatning for den økonomiske og ikke-økonomiske skade som følge af dette drab.
- 2 Den fornyede prøvelse vedrører spørgsmålet om, hvorvidt dom Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen (T-401/11 P, EU:T:2014:625) påvirker EU-rettens ensartede anvendelse eller sammenhæng, for så vidt som Retten som appelinstant fastslog, at den var kompetent til – som førsteinstans – at træffe afgørelse vedrørende Unionens ansvar uden for kontraktforhold i en sag
  - anlagt på grundlag af en institutions tilsidesættelse af sin forpligtelse til at sikre beskyttelse af sine tjenestemænd
  - indgivet af tredjemænd i deres egenskab af ydelsesberettigede pårørende til tjenestemanden og i deres egenskab af familiemedlemmer til denne tjenestemand, og
  - som har til formål at opnå erstatning for den ikke-økonomiske skade, som tjenestemanden selv har lidt, samt for den økonomiske og ikke-økonomiske skade, som disse tredjemænd har lidt.

Retsforskrifter

Statutten for Den Europæiske Unions Domstol

- 3 Artikel 1 i bilag 1 til statutten for Domstolen har følgende ordlyd:

»Retten for EU-personalesager, herefter benævnt »EU-Personaleretten«, udøver i første instans de beføjelser til at træffe afgørelse om tvister mellem Unionen og dens ansatte i henhold til artikel 270 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde, herunder tvister mellem ethvert organ og dets personale, der er tillagt Den Europæiske Unions Domstol.«
- 4 Artikel 8 i bilag I til statutten for Domstolen foreskriver:

»1. Indgives en stævning eller et processkrift, der er stilet til EU-Personaleretten, fejlagtigt til Domstolens eller Rettens justitssekretær, fremsender denne straks dokumentet til EU-Personalerettens justitssekretær. På samme måde gælder, at når en stævning eller et andet processkrift, der er stilet til Domstolen eller Retten, fejlagtigt indgives til EU-Personalerettens justitssekretær, fremsender denne straks dokumentet til Domstolens eller Rettens justitssekretær.

2. Finder EU-Personaleretten, at den ikke er kompetent til at påkende en sag, der er omfattet af Domstolens eller Rettens kompetence, henviser den sagen til Domstolen eller Retten. Når Domstolen eller Retten finder, at en sag henhører under EU-Personalerettens kompetence, henviser den ret, ved hvilken sagen anlægges, på samme måde sagen til denne, der i så fald ikke kan erklære sig inkompetent.

3. Såfremt der indbringes sager for EU-Personaleretten og Retten, som rejser det samme fortolkningsspørgsmål, eller hvori gyldigheden af den samme retsakt anfægtes, kan EU-Personaleretten efter høring af parterne suspendere proceduren, indtil Retten har truffet afgørelse.

Såfremt der indbringes sager for EU-Personaleretten og Retten, som har samme genstand, erklærer EU-Personaleretten sig inkompetent, således at Retten kan træffe afgørelse.«

Vedtægten for tjenestemænd i Den Europæiske Union

- 5 Artikel 24 i vedtægten for tjenestemænd i Den Europæiske Union (herefter »vedtægten«), der er indført ved Rådets forordning (EØF, Euratom, EKSF) nr. 259/68 af 29. februar 1968 om vedtægten for tjenestemænd i De Europæiske Fællesskaber og om ansættelsesvilkårene for de øvrige ansatte i disse Fællesskaber samt om særlige midlertidige foranstaltninger for tjenestemænd i Kommissionen (EFT L 56, s. 1), som ændret ved Rådets forordning (EF, Euratom) nr. 723/2004 af 22. marts 2004 (EUT L 124, s. 1), bestemmer:

»Fællesskaberne yder deres tjenestemænd bistand, især ved retsforfølgning mod personer, der har fremsat trusler, krænkelser, injurier, ærerørige beskyldninger eller foretaget angreb på person eller formue, rettet mod tjenestemanden eller dennes familie på baggrund af hans stilling eller hverv.

De erstatter solidarisk det påførte tab, i det omfang tjenestemanden ikke har fremkaldt det forsætligt eller ved grov uagtsomhed og i det omfang, han ikke kan opnå erstatning fra den skadevoldende person.«

- 6 Vedtægtens artikel 73 bestemmer:

»1. [...] tjenestemanden [sikres] fra tiltrædelsesdagen imod risiko for erhvervssygdomme og ulykker. Han skal til sikring mod risici uden for tjenesten bidrage med indtil 0,1% af sin grundløn.

I ordningen præciseres de risici, der ikke dækkes.

2. De garanterede ydelser er følgende:

- a) ved dødsfald:

Udbetaling til de i det følgende anførte personer af et engangsbeløb, der er lig med den pågældende årlige grundløn multipliceret med fem udregnet på grundlag af tjenestemandens månedsløn i de sidste tolv måneder forud for ulykken:

- til den afdøde tjenestemandes ægtefælle og børn i overensstemmelse med de for ham gældende arveretlige regler; det beløb, der skal udbetales ægtefællen, kan dog ikke være mindre end 25% af det samlede beløb
- såfremt der ikke findes efterladte af den ovenfor nævnte kategori: til andre efterkommere i overensstemmelse med de for tjenestemanden gældende arveretlige regler

- såfremt der ikke findes efterladte af de to ovenfor nævnte kategorier: til slægtningen i opstigende linje i overensstemmelse med de for tjenestemanden gældende arveretlige regler
- såfremt der ikke findes efterladte af de tre ovenfor nævnte kategorier: til institutionen

[...]«

7 Samme vedtægts artikel 90 bestemmer:

»1. Enhver person, der er omfattet af denne vedtægt, kan forelægge en ansøgning for ansættelsesmyndigheden om at træffe en beslutning for sit vedkommende. Myndigheden meddeler den pågældende sin begrundede beslutning inden 4 måneder efter dagen for ansøgningens forelæggelse. Hvis der ikke er afgivet svar inden fristens udløb, anses dette som en stiltiende afvisning, som kan gøres til genstand for en klage i henhold til stk. 2.

2. Enhver person, der er omfattet af denne vedtægt, kan for ansættelsesmyndigheden indbringe en klage over en akt, der indeholder et klagepunkt imod ham; det gælder såvel, når ansættelsesmyndigheden har truffet en afgørelse, som når den har undladt at træffe en i vedtægten foreskrevet foranstaltning. [...]«

8 Artikel 91 i vedtægten for tjenestemænd har følgende ordlyd:

»1. Den Europæiske Unions Domstol kan afgøre enhver tvist mellem Fællesskaberne og en af de af denne vedtægt omfattede personer om lovligheden af en akt, der indeholder et klagepunkt imod denne person efter artikel 90, stk. 2. I tvister, der angår pengebeløb, har Domstolen fuld prøvelsesret.

2. En klage kan kun antages til påkendelse ved Den Europæiske Unions Domstol, når:

- der for ansættelsesmyndigheden i forvejen er indbragt en klage efter artikel 90, stk. 2, inden for den deri fastsatte frist

og

- denne klage har været genstand for en udtrykkelig eller stiltiende afvisning.

3. Den i stk. 2 omhandlede klage skal fremsættes inden for en frist på 3 måneder. [...]«

Baggrunden for sagen, der er underlagt fornyet prøvelse

Sagens faktiske omstændigheder

- 9 Den afdøde tjenestemand blev myrdet den 18. september 2006 sammen med sin ægtefælle i Rabat (Marokko), hvor han skulle tiltræde sin stilling som politisk og diplomatisk rådgiver ved Kommissionens delegation. Mordet fandt sted i et møbleret hus, som delegationen lejede til tjenestemanden, hans hustru og deres fire børn.
- 10 Efter denne begivenhed blev børnene sat under værgemål hos deres farfar – appellanten – og deres farmor.
- 11 Kommissionen udbetalte de ydelser til den afdøde tjenestemands børn i deres egenskab af hans arvinger, der følger af tjenestemandsvedtægts artikel 73, og anerkendte børnenes ret til andre ydelser, der følger af samme vedtægt.

- 12 Ved brev til Kommissionen af 25. februar 2008 gjorde appellanten opmærksom på, at han ikke var enig i størrelsen af de beløb, der var blevet udbetalt til hans børnebørn. Idet den afgørelse, som Kommissionen traf som svar på dette brev, ikke var tilfredsstillende for ham, indgav appellanten ved brev af 10. september 2008 en klage i henhold til tjenstemandsvedtægtens artikel 90, stk. 2, hvori han gjorde gældende, at Kommissionen var erstatningsansvarlig som følge af en tjenstlig fejl, som denne havde begået, idet den havde tilsidesat sin forpligtelse til at sikre beskyttelse af sine ansatte. Appellanten anførte endvidere, at Kommissionen var erstatningsansvarlig på objektive grundlag, og påberåbte sig subsidiært Kommissionens tilsidesættelse af vedtægtens artikel 24, hvorefter Fællesskaberne solidarisk erstatter det tab, som tredjemand måtte påføre deres ansatte. Ved afgørelse af 3. februar 2009 afslog Kommissionen klagen.

Dom Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen (F-50/09, EU:F:2011:55)

- 13 Idet han gjorde gældende, at Kommissionen havde tilsidesat sin pligt til at sikre beskyttelse af sine ansatte, anlagde appellanten sag ved Retten for EU-Personalesager, dels med påstand om annullation af afgørelsen af 3. februar 2009 om afslag på hans klage, dels med påstand om erstatning for det første – på vegne af den afdøde tjenstemands børn – for den økonomiske skade, som de havde lidt, for det andet for den ikke-økonomiske skade, som de havde lidt, for det tredje – på sine egne vegne – for den ikke-økonomiske skade, som appellanten selv havde lidt som far til den afdøde tjenstemand, for det fjerde – på vegne af den afdøde tjenstemands børn, idet disse indtræder i deres fars rettigheder – for den ikke-økonomiske skade, som den afdøde tjenstemand led før sin død.
- 14 Ved dom Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen (F-50/09, EU:F:2011:55) forkastede Personaleretten den nævnte sag delvist som ugrundet for så vidt angik de økonomiske tab, der var gjort gældende, delvist som uantagelig til realitetsbehandling for så vidt angik de påståede ikke-økonomiske tab. Appellanten har iværksat appel til prøvelse af denne dom.

Dom Missir Mamachi di Lusignan mod Kommissionen (T-401/11 P, EU:T:2014:625)

- 15 I dom Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen (T-401/11 P, EU:T:2014:625) undersøgte Retten af egen drift, hvorvidt Personaleretten havde kompetence til at påkende sagen i første instans. I denne forbindelse identificerede Retten i dommens præmis 20 og 39-42 de forskellige former for skade, som appellanten har nedlagt påstand om erstatning for, såvel som den egenskab, i hvilken appellanten handlede i forhold til hver af disse skader. Retten fastslog, at appellanten havde nedlagt påstand om:
- på vegne af den afdøde tjenstemands børn, erstatning for den økonomiske skade, som disse led, idet denne skade udgøres af »den myrdede tjenstemands løntab, som ville være tilfaldet dem mellem datoen for hans død og den dato, som han forventeligt ville være gået på pension«
  - på vegne af den afdøde tjenstemands børn, erstatning for den ikke-økonomiske skade, som disse led, idet denne skade udgøres af smerten ved tabet af deres to forældre samt af det traume, der opstod ved, at de var vidne til forældrenes lidelser
  - på sine egne vegne, erstatning for den ikke-økonomiske skade, som han led i sin egenskab af far til den afdøde tjenstemand, idet denne skade udgøres af smerten over tabet af hans søn, samt
  - på vegne af den afdøde tjenstemands børn, idet disse indtræder i deres fars rettigheder, erstatning for den ikke-økonomiske skade, som sidstnævnte led, idet denne skade udgøres af den fysiske smerte, som han led mellem tidspunktet for overfaldet og tidspunktet for sin død, samt af den psykiske smerte som bl.a. fulgte af, at han vidste, at hans død var nært forestående.

- 16 Retten erklærede sig kompetent til at tage stilling til alle disse påstande, idet den især sondrede mellem den skade, som den afdøde tjenestemand havde lidt, på den ene side, og den skade, som dennes børn såvel som appellanten havde lidt, på den anden side.
- 17 Hvad angår de økonomiske og ikke-økonomiske skader, som appellanten og den afdøde tjenestemands børn har lidt, fastslog Retten, at Personaleretten havde begået en retlig fejl ved at erklære sig kompetent til at træffe afgørelse i sagen, for så vidt som denne vedrørte erstatning for disse skader, og konkluderede, at sagen burde henvises til Retten selv, for at denne kunne træffe afgørelse vedrørende disse påstande i sin egenskab af ret i første instans.
- 18 I denne henseende fastslog Retten for så vidt angår afgrænsningen af Rettens og Personalerettens respektive kompetencer følgende i præmis 47-53 i dom *Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen* (T-401/11 P, EU:T:2014:625):
- »47 I Unionens nuværende retstilstand følger denne afgrænsning sagsøgerens personlige status og tvistens udspring, i overensstemmelse med fast retspraksis, hvorefter en tvist mellem en tjenestemand og hans nuværende eller tidligere institution, der hidrører fra det ansættelsesforhold, som knytter den pågældende til institutionen, er omfattet af artikel 270 TEUF (tidligere 236 EF) og [tjenestemands]vedtægtens artikel 90 og 91 og følgelig ikke falder ind under anvendelsesområdet for artikel 268 TEUF (tidligere artikel 235 EF) og artikel 340 TEUF (tidligere artikel 288 EF), som regulerer den almindelige ordening vedrørende Unionens ansvar uden for kontraktforhold ([domme *Meyer-Burckhardt mod Kommissionen*, 9/75, EU:C:1975:131, præmis 7, *Reinarz mod Kommissionen og Rådet*, 48/76, EU:C:1977:30, præmis 10, og *Allo m.fl. mod Kommissionen*, 176/83, EU:C:1985:290, præmis 18; kendelse *Pomar mod Kommissionen*, 317/85, EU:C:1987:267, præmis 7; dom *Polinsky mod Domstolen*, T-1/02, EU:T:2004:298, præmis 47]).
- 48 Under disse omstændigheder gør nævnte retspraksis det ikke muligt at afgøre, om [den afdøde tjenestemands] pårørende burde have indbragt deres påstand om erstatning for den, såvel økonomiske som ikke-økonomiske, personlige skade, som de mener at have lidt, for Retten eller Personaleretten. I modsætning til det af Kommissionen påståede omhandler denne retspraksis nemlig kun specifikt tilfældet af en tvist i) mellem en tjenestemand eller en tidligere tjenestemand og den institution, ved hvilken han er eller var ansat, og ii) som hidrører fra det ansættelsesforhold, som knytter den pågældende til institutionen, og den kan følgelig kun delvist overføres til tilfældet med en tvist, som ganske vist hidrører fra ansættelsesforholdet, men som ikke er en tvist mellem en tjenestemand eller en tidligere tjenestemand, men mellem en nær tredjemand, som er medlem af dennes familie, eller som indtræder i hans rettigheder, og den institution, ved hvilken denne tjenestemand er eller var ansat.
- 49 Hvis denne tredjemand indtræder i den pågældende tjenestemands eller tidligere tjenestemands rettigheder, og hvis han således handler i egenskab af dennes ydelsesberettigede og i denne egenskab kræver erstatning for en skade, som tjenestemanden selv har lidt, med henblik på, at erstatningen skal indgå i dødsboet, er en sådan overførsel påkrævet, eftersom tvisten, uanset den skete arveretlige overgang, forbliver en tvist mellem en tjenestemand og den institution, ved hvilken han var ansat, og som hidrører fra det ansættelsesforhold, som bestod mellem den afdøde tjenestemand og institutionen.
- 50 I det foreliggende tilfælde gælder denne betragtning for så vidt angår den anden skade, som appellanten har krævet, som nævnt ovenfor i præmis 20, dvs. den ikke-økonomiske skade ex haerede, som [den afdøde tjenestemand] led mellem tidspunktet for overfaldet på ham og hans død. I dette omfang fandt Personaleretten med rette, i sidste punktum i den appellerede doms præmis 116, at den ovenfor i præmis 47 nævnte retspraksis kunne overføres til en tvist mellem den afdøde tjenestemands ydelsesberettigede pårørende eller deres legale repræsentant og den institution, ved hvilken den afdøde tjenestemand var ansat.

- 51 Hvis nævnte tredjemand derimod handler med henblik på at opnå erstatning for en personlig skade, uanset om denne skade er økonomisk eller ikke-økonomisk, er en sådan overførsel af den pågældende retspraksis ikke berettiget, hverken henset til dennes indhold eller de principielle overvejelser, som ligger til grund herfor. Selv om det antages, at en sådan tvist udspringer af ansættelsesforholdet mellem den pågældende tjenestemand og institutionen, foreligger den personlige subjektive betingelse, som er knyttet til en status som tjenestemand, der indehaver de pågældende rettigheder, under alle omstændigheder ikke, og Personaleretten har derfor principielt ikke saglig kompetence til at træffe afgørelse herom i henhold til artikel 270 TEUF og vedtægtens artikel 90 og 91.
- 52 I modsætning til det af Kommissionen påståede stadfæster [...] dom [Kommissionen mod Petrilli (T-143/09 P, EU:T:2010:531)] denne analyse og redegør for begrundelsen herfor. I denne doms præmis 46 fastslog Retten, at tvister inden for personaleretsområdet, der vedrører artikel 236 EF (nu artikel 270 TEUF) og vedtægtens artikel 90 og 91, herunder tvister, der omhandler erstatning for den skade, som en tjenestemand eller en øvrig ansat har lidt, er underlagt særlige regler i forhold til de regler, der følger af de generelle principper om Unionens erstatningsansvar uden for kontrakt inden for rammerne af artikel 235 EF (nu artikel 268 TEUF) og artikel 288 EF (nu artikel 340 TEUF). Når Unionen handler som arbejdsgiver, er den nemlig ifølge Retten underlagt et skærpet ansvar, der kommer til udtryk ved en pligt til at erstatte den skade, som personalet måtte lide, som følge af de ulovligheder, Unionen måtte begå i denne egenskab, mens den ifølge almindelig ret kun er forpligtet til at erstatte de skader, der er forvoldt ved en »tilstrækkelig karakteriseret« tilsidesættelse af en retsregel (fast retspraksis siden [...] dom [Bergaderm og Goupil mod Kommissionen, C-352/98 P, EU:C:2000:361]).
- 53 Disse betragtninger vedrørende den almindelige og specielle ordning for Unionens skærpede ansvar i forhold til dens ansatte, bl.a. begrundet ved ansættelsesforholdet, med dets specifikke rettigheder og forpligtelser såsom omsorgspligten, og ved det tillidsforhold, som skal foreligge mellem institutionen og dens tjenestemænd, i almenhedens interesse, foreligger netop ikke i tilfældet med en tredjemand, som ikke er tjenestemand. Selv hvad angår en tjenestemands nærtstående familiemedlemmer, og med forbehold af sociale ydelser som de i [tjenestemands]vedtægtens artikel 76 omhandlede, anerkender retspraksis ikke, at institutionerne har en omsorgspligt over for disse (dom [...] [Leussink mod Kommissionen, 169/83 og 136/84, EU:C:1986:371], præmis 21-23).«
- 19 Retten var af den opfattelse, at denne retning i retspraksis blev bekræftet af andre afgørelser fra Domstolen. I denne henseende fremsatte Retten i præmis 55-59 i dom *Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen* (T-401/11 P, EU:T:2014:625) følgende bemærkninger:
- »55 I kendelse [...] *Fournier mod Kommissionen* [(114/79-117/79, EU:C:1980:124)] godkendte Domstolen således principielt, i det mindste stiltiende, at en tjenestemands familiemedlemmer, som handler »på egne vegne«, og som kræver erstatning for et »personligt« lidet tab, skal anvende [EØF-traktatens] artikel 178 (nu artikel 268 TEUF) i stedet for [EØF-traktatens] artikel 179 (nu artikel 270 TEUF).
- 56 Domstolen stadfæstede dette valg i dom [Leussink mod Kommissionen (169/83 og 136/84, EU:C:1986:371)], i en sammenhæng, hvor sagsøgerne udtrykkeligt havde baseret deres erstatningssøgsmål på et forskelligt retsgrundlag, alt efter om de var tjenestemænd eller ikke, dvs. [EØF-traktatens] artikel 179 for Gerhardus Leussinks vedkommende og [EØF-traktatens] artikel 178 og 215, stk. 2, for så vidt angik hans kone og børn.

- 57 I forslaget til afgørelse i dom [Leussink mod Kommissionen (169/83 og 136/84, EU:C:1986:371)], anerkendte generaladvokat Sir Gordon Slynn, at familiens søgsmål med rette var blevet anlagt i henhold til [EØF-traktatens] artikel 178 og [EØF-traktatens] artikel 215, da der var tale om den familien påførte selvstændige skade og ikke om en tvist mellem en tjenestemand og hans institution.
- 58 Uden formelt at tage stilling til dette spørgsmål godkendte Domstolen ikke desto mindre valget af [EØF-traktatens] artikel 178 frem for [EØF-traktatens] artikel 179, hvad angik tjenstemændens familie, i præmis 25 i dom [Leussink mod Kommissionen (169/83 og 136/84, EU:C:1986:371)], selv om den fandt, at tvisten »udsprang af forholdet mellem tjenstemænd og institutionen«. Endvidere baserede Domstolen udtrykkeligt sin afgørelse vedrørende sagens omkostninger på artikel 69 i dens procesreglement, dvs. den bestemmelse, som finder anvendelse på søgsmål anlagt af privatpersoner, som ikke er tjenstemænd.
- 59 I dom Vainker mod Parlamentet [(T-48/01, EU:T:2004:61)], frifandt Retten endelig Parlamentet i det søgsmål, der var anlagt af Brenda Vainker, idet den baserede sig på retspraksis i dom [Leussink mod Kommissionen (169/83 og 136/84, EU:C:1986:371)], og idet den stiltiende godkendte valget af artikel 235 EF som det korrekte retsgrundlag for dette søgsmål.«
- 20 Hvad angår en afdød tjenstemands ydelsesberettigede pårørendes mulighed for at anlægge sag i henhold til artikel 270 TEUF og tjenstemandsvedtægtens artikel 90 og 91 konstaterede Retten følgende i præmis 61-65 i dom Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen (T-401/11 P, EU:T:2014:625):

»61 Ganske vist er muligheden for, endog forpligtelsen til, for en afdød tjenstemænds ydelsesberettigede at anlægge et søgsmål på grundlag af artikel 270 TEUF og [tjenstemands]vedtægtens artikel 90 og 91 med henblik på at få tildelt de i vedtægtens artikel 73, stk. 2, litra a), fastsatte ydelser allerede anerkendt, i det mindste stiltiende, af Unionens retsinstanser (dom [Bitha mod Kommissionen, T-23/95, EU:T:1996:3], dom [Klein mod Kommissionen, F-32/08, EU:F:2009:3], jf. ligeledes i denne retning og analogt kendelse [Hotzel-Wagenknecht mod Kommissionen, T-145/00, EU:T:2001:164], præmis 17).

62 Imidlertid gælder denne argumentation, for det første, kun for de ydelsesberettigede, der specifikt er opregnet i [tjenstemands]vedtægtens artikel 73, stk. 2, litra a), dvs. ægtefællen og børnene eller, såfremt disse ikke findes, andre efterkommere eller, såfremt disse ikke findes, slægtninge i opstigende linje eller endelig, såfremt disse ikke findes, institutionen. Selv hvis det således i det foreliggende tilfælde antages, at Kommissionens argumentation finder anvendelse for så vidt angår [den afdøde tjenstemands] fire børn, finder den ikke anvendelse på appellantens Livio Missir Mamachi di Lusignano selv, idet denne ikke er ydelsesberettiget som omhandlet i [tjenstemands]vedtægtens artikel 73, stk. 2, litra a), når der findes børn. Argumentationen finder heller ikke anvendelse på moderen, broderen og søsteren til [den afdøde tjenstemand], som er sagsøgere i den parallelle sag T-494/11.

63 For det andet medfører denne argumentation, at den processuelle gennemførelse af de almindelige regler om Unionens ansvar uden for kontraktforhold underkastes den processuelle gennemførelse af den særlige ret til social sikring for tjenstemænd som fastsat i vedtægten. Der findes imidlertid ingen gyldig grund til, at Personalerettens særlige kompetence i forhold til tjenstemænd således skulle gå forud for Rettens almindelige kompetence til at træffe afgørelse i enhver tvist vedrørende Unionens ansvar.

64 Selv hvad angår [den afdøde tjenstemands] fire børn er der i det foreliggende tilfælde endvidere for det tredje ikke tale om Kommissionens forpligtelse til at betale de garanterede vedtægtsmæssige ydelser, som i øvrigt allerede er blevet udbetalt til de berørte, men om dens eventuelle forpligtelse til at erstatte de påståede økonomiske og ikke-økonomiske skader fuldt ud. Retten påpeger i denne

forbindelse, at appellanten i forbindelse med det tredje appelanbringende specifikt har gjort gældende, at Personaleretten begik en retlig fejl ved med henblik på erstatningen af disse skader at tage hensyn til nævnte vedtægtsmæssige ydelser, der indrømmes [den afdøde tjenestemands] børn. Under disse omstændigheder synes det ikke muligt at basere en regel om Personalerettens kompetence på bestemmelsen i [tjenestemands]vedtægts artikel 73, stk. 2, litra a), når det netop er gjort gældende, at nævnte artikel ikke udgør grundlaget for det søgsmål, der er anlagt på vegne af [den afdøde tjenestemands] fire børn.

65 Det følger af alle de ovenstående bemærkninger, at den eneste retlige ramme, der afgrænses ved artikel 268 TEUF og 270 TEUF, artikel 1 i bilag I til statuten for Domstolen og [tjenestemands]vedtægts artikel 90 og 91, under omstændigheder som dem, der foreligger i denne sag, påbyder at konkludere, at en afdød tjenestemands pårørende nødvendigvis er forpligtet til at anlægge to søgsmål, et ved Personaleretten og et andet ved Retten, alt efter om de indtræder i den pågældende tjenestemands rettigheder, eller om de nedlægger påstand om erstatning for en økonomisk eller ikke-økonomisk personlig skade.«

- 21 For at undgå en »processuel dobbelthed« fandt Retten i præmis 73 og 74 i dom *Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen* (T-401/11 P, EU:T:2014:625) i lyset af Domstolens retspraksis, og når retssikkerhedshensyn, retsplejehensyn, procesøkonomiske hensyn og hensynet til at undgå modstridende retsafgørelser gør det bydende nødvendigt, at de ydelsesberettigede efter en afdød tjenestemand eller øvrig ansat, hvor disse kræver erstatning for diverse skader forvoldt ved samme retsakt, såvel i deres egenskab af ydelsesberettigede som på egne vegne og *jure proprio*, kan forene disse krav og anlægge et fælles søgsmål. Retten tilføjede, at dette »fælles søgsmål« skal anlægges ved Retten, idet den ikke blot er en »generel« domstol, som i denne egenskab har »fuld prøvelsesret« i modsætning til Personaleretten, som er en »særlig retsinstans«, men også er den højere ret i forhold til sidstnævnte.
- 22 I denne henseende bemærkede Retten i præmis 75 og 76 i dom *Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen* (T-401/11 P, EU:T:2014:625) bl.a., at hvis den afdøde tjenestemands nærtstående under omstændigheder som de i denne sag foreliggende var forpligtet til at anlægge to søgsmål, ville der for Retten og Personaleretten samtidigt blive indbragt sager, som havde samme genstand. Under sådanne omstændigheder ville Personaleretten imidlertid i medfør af artikel 8, stk. 3, andet afsnit, i bilag I til statuten for Domstolen skulle erklære sig inkompetent, således at Retten kunne træffe afgørelse. Retten bemærkede i dommens præmis 77 og 78, at Personaleretten i det foreliggende tilfælde »ab initio« ikke havde kompetence til at træffe afgørelse i den sag, som appellanten havde anlagt, undtagen for så vidt angår påstanden om erstatning for den ikke-økonomiske skade, som den afdøde tjenestemand led. Følgelig konstaterede Retten *ex officio* i den nævnte doms præmis 78, at Personaleretten ikke havde kompetence til at træffe afgørelse vedrørende påstanden om erstatning for den skade, som appellanten og den afdøde tjenestemands børn havde lidt, og ophævede i dette omfang den appellerede dom.
- 23 På baggrund af disse betragtninger konkluderede Retten i præmis 102 og 103 i dom *Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen* (T-401/11 P, EU:T:2014:625), at Personaleretten burde have konstateret, at den ikke var kompetent til at påkende påstanden om erstatning for de skader, som appellanten og den afdøde tjenestemands børn havde lidt, og følgelig have henvist søgsmålet til Retten i overensstemmelse med artikel 8, stk. 2, i bilag I til statuten for Domstolen. Idet tvisten i denne henseende var moden til påkendelse, fandt Retten, at dette aspekt af søgsmålet burde henvises til den selv med henblik på, at denne traf afgørelse herom i sin egenskab af ret i første instans.
- 24 For så vidt angår den ikke-økonomiske skade, som den afdøde tjenestemand led, og som appellanten havde nedlagt påstand om erstatning for på vegne af tjenestemandens børn, tog Retten – efter at den i præmis 80 i dom *Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen* (T-401/11 P, EU:T:2014:625) mindede om, at Personaleretten havde kompetence til at træffe afgørelse vedrørende denne påstand – i dommens præmis 81-98 stilling til appellen. I denne henseende konstaterede Retten, at

Personaleretten ved at tage en afvisningspåstand, som Kommissionen havde gjort gældende med henblik på at anfægte, at den nævnte påstand kunne antages til realitetsbehandling, til følge havde begået en retlig fejl, og ophævede følgelig i dette omfang dom *Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen* (F-50/09, EU:F:2011:55).

- 25 I præmis 113-117 i dom *Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen* (T-401/11 P, EU:T:2014:625) bemærkede Retten for så vidt angår samme påstand, at tvisten ikke var moden til påkendelse, fordi Personaleretten ikke havde taget stilling til de øvrige formalitetsindsigelser, som Kommissionen havde fremsat, og at den nævnte sag i dette omfang i princippet burde hjemvises til Personaleretten. Retten bemærkede imidlertid, at Personaleretten, såfremt der blev foretaget en sådan hjemvisning, ville være forpligtet til at fastslå, at der for Retten og den selv var indbragt sager, der havde samme genstand – nemlig for det første sag T-494/11 og for det andet den foreliggende sag – og ville i overensstemmelse med artikel 8, stk. 3, andet afsnit, i bilag I til statuten for Domstolen være forpligtet til at erklære sig inkompetent, således at Retten kunne træffe afgørelse i disse to sager.
- 26 Under hensyn til de foregående betragtninger fastslog Retten, at sag F-50/09 i sin helhed burde henvises til den selv, således at den kunne træffe afgørelse herom i sin egenskab af ret i første instans.

Retsforhandlingerne for Domstolen

- 27 Efter at førstegeneraladvokaten har fremsat forslag om fornyet prøvelse af dom *Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen* (T-401/11 P, EU:T:2014:625), har afdelingen med ansvar for beslutninger om fornyet prøvelse ved beslutning af 9. september 2014, fornyet prøvelse af dom *Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen* (sag C-417/14 RX), i medfør af artikel 62, stk. 2, i statuten for Domstolen og artikel 193, stk. 4, i Domstolens procesreglement, besluttet, at der bør foretages en fornyet prøvelse af denne dom for at afgøre, om den påvirker EU-rettens ensartede anvendelse eller sammenhæng.
- 28 Det spørgsmål, der i medfør af nævnte beslutning skal være genstand for den fornyede prøvelse, er givet i præmis 2 i nærværende dom.

Om det spørgsmål, der er genstand for fornyet prøvelse

- 29 Personaleretten har ved Domstolen i henhold til artikel 1 i bilag I til statuten for Domstolen til opgave i første instans at udøve den beføjelse, som denne har fået tillagt, til at træffe afgørelse i EU-personalesager i henhold til artikel 270 TEUF. Denne beføjelse omfatter i henhold til sidstnævnte artikel »alle tvister« mellem Unionen og dens ansatte »med de begrænsninger og på de betingelser, der er fastsat i vedtægten for Unionens tjenestemænd og de ansættelsesvilkår, der gælder for dens øvrige ansatte«.
- 30 I betragtning af en sådan henvisning til tjenstemandsvedtægten skal der med henblik på at fastlægge Personalerettens kompetence tages hensyn til denne vedtægt, navnlig dens artikel 90 og 91, som gennemfører artikel 270 TEUF (jf. i denne retning dom *Den almindelige Fagforening for personalet ved De europæiske Institutioner mod Kommissionen*, 18/74, ECLI:EU:C:1974:96, præmis 14).
- 31 Tjenstemandsvedtægten har alene til formål at regulere de retlige relationer mellem de europæiske institutioner og deres tjenestemænd, idet den fastlægger en række gensidige rettigheder og forpligtelser og giver visse af tjenstemandens familiemedlemmer rettigheder, som de kan gøre gældende over for Den Europæiske Union (dom *Johannes*, C-430/97, EU:C:1999:293, præmis 19).

- 32 Således præciserer tjenestemandsvedtægtens artikel 91, stk. 1, Domstolens kompetence i forhold til EU-personalesager, ved at bestemme, at denne kan afgøre »enhver tvist« mellem Unionen og »en af de af [...] vedtægt[en] omfattede personer« om lovligheden af en akt, der indeholder et klagepunkt imod denne person efter artikel 90, stk. 2, i nævnte vedtægt. I medfør af den sidstnævnte bestemmelse kan »[e]nhver person, der er omfattet af [...] vedtægt[en]«, for ansættelsesmyndigheden indbringe en klage over en akt, der indeholder et klagepunkt imod ham.
- 33 Hvad angår Personalerettens kompetence *ratione personae* skal det bemærkes, at idet disse bestemmelser i generelle vendinger henviser til »enhver person, der er omfattet af [tjenestemandsvedtægt]«, gør de det i sig selv ikke muligt at foretage en sondring alt efter, om der er tale om et søgsmål anlagt af en tjenestemand eller af enhver anden person, der er omfattet af denne vedtægt. I modsætning til det, Retten fastslog i præmis 51 i dom *Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen* (T-401/11 P, EU:T:2014:625), har Personaleretten således kompetence *ratione personae* til at træffe afgørelse ikke alene i sager anlagt af tjenestemændene, men ligeledes i sager, der er anlagt af enhver anden person, der er omfattet af nævnte vedtægt.
- 34 Tjenestemandsvedtægtens artikel 73, stk. 2, litra a), henviser udtrykkeligt til tjenestemandens »efterkommere« såvel som dennes »slægtninge i opstigende linje« som personer, der i tilfælde af sidstnævntes død kan få udbetalt en ydelse. Det følger heraf, at såvel appellanten som den afdøde tjenestemandens børn er omfattet af denne bestemmelse.
- 35 I modsætning til det, Retten fastslog i præmis 62 og 64 i dom *Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen* (T-401/11 P, EU:T:2014:625), kan spørgsmålet om, hvorvidt appellanten og den afdøde tjenestemandens børn i den foreliggende sag rent faktisk har ret til de ydelser, som er garanteret i tjenestemandsvedtægtens, bl.a. de ydelser, der er omfattet af dennes artikel 73, således som generaladvokaten har anført i bl.a. punkt 35 i sin stillingtagen, ikke tages i betragtning med henblik på at fastslå, om Personaleretten har kompetence *ratione personae* på grundlag af artikel 1 i bilag I til statuten for Domstolen, sammenholdt med artikel 270 TEUF og tjenestemandsvedtægtens artikel 91, stk. 1. I modsat fald ville det – for at kunne tage stilling til Personalerettens kompetence *ratione personae* til at påkende et søgsmål, der er anlagt for den – være nødvendigt først at undersøge, om dette søgsmål kan tages til følge.
- 36 Heraf følger, at Personaleretten i den foreliggende sag er kompetent *ratione personae* til at påkende den påstand om erstatning, som appellanten har nedlagt på sine egne og på den afdøde tjenestemandens børns vegne.
- 37 Hvad angår spørgsmålet om, hvorvidt Personalerettens kompetence *ratione materiae* omfatter erstatningssøgsmål på grundlag af en institutions tilsidesættelse af sin forpligtelse til at sikre beskyttelsen af sine tjenestemænd, skal det bemærkes, at såvel artikel 270 TEUF som tjenestemandsvedtægtens artikel 91, der omfatter »alle tvister mellem Unionen og dens ansatte«, undlader at definere, hvilke retsmidler der findes i tilfælde af afslag på en administrativ klage. Således har Personaleretten, når et søgsmål vedrører lovligheden af en bebyrdende retsakt som omhandlet i vedtægtens artikel 90, kompetence til at påkende sagen uanset arten af det pågældende søgsmål i øvrigt (jf. hvad angår Domstolens kompetence inden oprettelsen af Retten og Personaleretten, dom *Meyer-Burckhardt mod Kommissionen*, 9/75, EU:C:1975:131, præmis 10).
- 38 Det er under disse omstændigheder, at Domstolen har fastslået, at en tvist mellem en tjenestemand og hans nuværende institution, når den hidrører fra det ansættelsesforhold, som knytter den pågældende til institutionen, er omfattet af artikel 270 TEUF og tjenestemandsvedtægtens artikel 90 og 91, selv hvis det drejer sig om et erstatningssøgsmål (jf. domme *Meyer-Burckhardt mod Kommissionen*, 9/75, EU:C:1975:131, præmis 10, *Reinarz mod Kommissionen og Rådet*, 48/76, EU:C:1977:30, præmis 10 og 11, og *Allo m.fl. mod Kommissionen*, 176/83, EU:C:1985:290, præmis 18, kendelse *Pomar mod Kommissionen*, 317/85, EU:C:1987:267, præmis 7, og dom *Schina mod Kommissionen*, 401/85, ECLI:EU:C:1987:425, præmis 9).

- 39 Derudover giver den fulde prøvelsesret, som tjenestemandsvedtægtens artikel 91, stk. 1, andet punktum, sammenholdt med artikel 270 TEUF og artikel 1 i bilag I til statuten for Domstolen, tillægger Personaleretten, denne retsinstans beføjelse til i tvister, hvor der indgår pengebeløb, i givet fald ex officio at dømme sagsøgte til betaling af en erstatning for det tab, der er forvoldt ved den pågældende sagsøgtes fejl, og i påkommende tilfælde at ansætte tabet efter ret og billighed på baggrund af samtlige foreliggende omstændigheder (jf. i denne retning domme Reinartz mod Kommissionen og Rådet, 48/76, EU:C:1977:30, præmis 11, Houyoux og Guery mod Kommissionen, 176/86 og 177/86, EU:C:1987:461, præmis 16, Kommissionen mod Girardot, C-348/06 P, EU:C:2008:107, præmis 58, og Gogos mod Kommissionen, C-583/08 P, EU:C:2010:287, præmis 44). »Tvister, hvor der indgår pengebeløb« som omhandlet i den første af disse bestemmelser, omfatter navnlig erstatningssøgsmål, som ansatte har anlagt imod en institution (dom Gogos mod Kommissionen, C-583/08 P, EU:C:2010:287, præmis 45).
- 40 Heraf har Domstolen konkluderet, at det tilkommer Unionens retsinstanser i givet fald at forpligte en institution at betale et beløb, som en sagsøger er berettiget til i henhold til tjenestemandsvedtægten eller en anden retsakt (dom Weißenfels mod Parlamentet, C-135/06 P, EU:C:2007:812, præmis 68).
- 41 Således er Personaleretten kompetent ratione materiae til at træffe afgørelse i en erstatningssag anlagt af en tjenestemand mod den institution, den pågældende er tilknyttet, når tvisten hidrører fra det ansættelsesforhold, som knytter den pågældende til institutionen.
- 42 Det samme gælder for en erstatningssag anlagt af enhver person, der, selv om vedkommende ikke er tjenestemand, er omfattet af tjenestemandsvedtægten på grund af de familiemæssige bånd, som denne har til en tjenestemand, når tvisten hidrører fra det ansættelsesforhold, som knytter denne tjenestemand til den pågældende institution, henset til det forhold, at artikel 1 i bilag I til statuten for Domstolen, sammenholdt med artikel 270 TEUF og tjenestemandsvedtægtens artikel 91, således som det er blevet fastslået i denne doms præmis 32, 33 og 37, tillægger Personaleretten kompetence til at træffe afgørelse i »enhver tvist« mellem Unionen og enhver »person, der er omfattet af [tjenestemandsv]edtægten«.
- 43 I denne henseende – i modsætning til det, Retten fastslog i bl.a. præmis 54-56 i dom Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen (T-401/11 P, EU:T:2014:625) – gør hverken kendelse Fournier mod Kommissionen (114/79-117/79, EU:C:1980:124) eller dom Leussink mod Kommissionen (169/83 og 136/84, ECLI:EU:C:1986:371) det muligt at konkludere, at en tvist som den, der er tale om i den foreliggende sag, er omfattet af Rettens og ikke Personalerettens kompetence.
- 44 For det første blev disse afgørelser afsagt af Domstolen i en tid, hvor Retten og Personaleretten endnu ikke var blevet oprettet, og hvor der følgelig ikke var spørgsmål om afgrænsningen af de retlige kompetencer.
- 45 Hvad derefter nærmere angår dom Leussink mod Kommissionen (169/83 og 136/84, EU:C:1986:371) anerkendte Domstolen heri, at et erstatningssøgsmål anlagt af en tjenestemandsvedtægts familiemedlemmer i henhold til EØF-traktatens artikel 178 (senere artikel 178 i EF-traktaten, herefter artikel 235 EF og nu artikel 268 TEUF) med påstand om erstatning for den ikke-økonomiske skade, som disse havde lidt som følge af den arbejdsulykke, der havde ramt tjenestemanden, henhører under området for EU-personalesager. I dommens præmis 25 om sagsomkostningerne anvendte Domstolen nemlig artikel 70 i Domstolens procesreglement i den på det tidspunkt gældende udgave, hvorefter institutionerne bærer deres egne omkostninger i sager anlagt af tjenestemænd ved den pågældende institution, eftersom den pågældende sag, selv om den var anlagt i henhold til EØF-traktatens artikel 178, udsprang af forholdet mellem den pågældende tjenestemand og den institution, han var tilknyttet.

- 46 Hvad endelig angår kendelse Fournier mod Kommissionen (114/79-117/79, EU:C:1980:124) kan der ikke af den udledes nogen konklusion for så vidt angår spørgsmålet om, hvorvidt et søgsmål, der er anlagt af en tjenestemands familiemedlemmer, med det formål at opnå erstatning for den skade, som disse personligt har lidt, henhører under området for EU-personalesager og således er omfattet af Personalerettens kompetence. Domstolen begrænsede sig nemlig til i denne kendelse at præcisere, at det ville være i strid med de ved EU-retten indførte retsmidler mod ulovlige ansættelsesvilkår at tillade, at en tjenestemands eller ansats familiemedlemmer på egne vegne ved en omgåelse af proceduren kan anlægge erstatningssag støttet på sådanne ulovlige forhold, selv om de påberåber sig, at de personligt har lidt tab på grund af disse faktiske omstændigheder.
- 47 I øvrigt har Domstolen fastslået, at et erstatningssøgsmål anlagt af et familiemedlem til en tjenestemand, der er omfattet af den fælles sygesikringsordning, henhører under området for EU-personalesager (jf. kendelse Lenz mod Kommissionen, C-277/95, EU:C:1996:456, præmis 55).
- 48 I den foreliggende sag vedrører de forskellige påstande om erstatning, der er opregnet i denne doms præmis 15, alle sammen skader, der er forvoldt ved den afdøde tjenestemands død og er baseret på Kommissionens påståede tilsidesættelse af sin forpligtelse til at sikre beskyttelse af sine tjenestemænd. I denne henseende har appellanten gjort gældende, at den nærværende tvist – ikke alene for så vidt som den vedrører den ikke-økonomiske skade, som den afdøde tjenestemand har lidt, men ligeledes for så vidt som den tilsigter at opnå erstatning for den økonomiske skade, som denne tjenestemands børn har lidt, såvel som for den ikke-økonomiske skade, som appellanten har lidt – hidrører fra det ansættelsesforhold, som knytter den afdøde tjenestemand til institutionen. Således og i overensstemmelse med den løsning, der blev valgt i dom Leussink mod Kommissionen (169/83 og 136/84, EU:C:1986:371), skal det bemærkes, at hele den nærværende sag hidrører fra dette ansættelsesforhold.
- 49 Den omstændighed, at Unionens erstatningsansvar uden for kontrakt i forhold til tjenestemandens familiemedlemmer som omhandlet i tjenestemandsvedtægten ifølge Retten er underlagt de materielle betingelser, der følger af artikel 340 TEUF, mens ansvaret i forhold til tjenestemanden er underlagt særlige regler i forhold til disse betingelser, kan i modsætning til det, der følger af bl.a. præmis 52-59 i dom Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen (T-401/11 P, EU:T:2014:625), ikke i denne forbindelse udelukke, at Personaleretten har kompetence *ratione materiae* i henhold til artikel 1 i bilag I til statuten for Domstolen, sammenholdt med artikel 270 TEUF og tjenestemandsvedtægtens artikel 91, stk. 1.
- 50 Som det er blevet fastslået i denne doms præmis 37 og 38, er et erstatningssøgsmål anlagt af en person, der er omfattet af tjenestemandsvedtægten, nemlig omfattet af Personalerettens kompetence *ratione materiae*, når den hidrører fra det ansættelsesforhold, som knytter tjenestemanden til institutionen, idet den pågældende tvists art er uden betydning i denne henseende. Ligesom et søgsmål, der vedrører en ret, der udtrykkeligt er fastsat i denne vedtægt, kan et søgsmål, der vedrører en ret til erstatning, i princippet kræve af Unionens retsinstanser, at den berørte retsinstans foretager en vurdering af dette ansættelsesforhold, hvilket begrundes Personalerettens kompetence til i sin egenskab af specialret for EU-personalesager at træffe afgørelse i denne type tvister. Således udspringer denne rets kompetence *ratione materiae* af de begivenheder, der ligger til grund for den pågældende tvist, og ikke af retsgrundlaget for retten til erstatning, hvilket bekræftes af dom Leussink mod Kommissionen (169/83 og 136/84, EU:C:1986:371) som omhandlet i denne doms præmis 44.
- 51 Endelig er fastlæggelsen af de materielle betingelser, der i den foreliggende sag skal opfyldes for, at Unionen ifalder ansvar uden for kontrakt, som det fremgår af denne doms præmis 2, ikke genstand for den foreliggende fornyede prøvelse.
- 52 Under hensyn til de ovenstående betragtninger må det fastslås, at Personaleretten i henhold til artikel 1 i bilag I til statuten for Domstolen, sammenholdt med artikel 270 TEUF og tjenestemandsvedtægtens artikel 91, stk. 1, er kompetent til at træffe afgørelse i den af appellanten anlagte sag i sin helhed.

- 53 Under disse omstændigheder har Retten begået en retlig fejl ved i dom *Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen* (T-401/11 P, EU:T:2014:625) at fastslå,
- i præmis 65, at »en afdød tjenstemands pårørende nødvendigvis er forpligtet til at anlægge to søgsmål, et ved Personaleretten og et andet ved Retten, alt efter om de indtræder i den pågældende tjenstemands rettigheder, eller om de nedlægger påstand om erstatning for en økonomisk eller ikke-økonomisk personlig skade«
  - i præmis 77, 78, 102 og 103, at Personaleretten ab initio ikke havde kompetence til at træffe afgørelse i denne sag, for så vidt som den vedrørte påstandene om erstatning for de skader, som appellanten og den afdøde tjenstemands børn havde lidt, og at sagen, idet disse påstande henhørte under Rettens kompetence, burde henvises til denne med henblik på, at denne traf afgørelse herom i sin egenskab af ret i første instans
  - i præmis 113-117, at sagen under anvendelse af artikel 8, stk. 3, andet afsnit, i bilag I til statuten for Domstolen ligeledes burde henvises til Retten, for så vidt som den vedrører den ikke-økonomiske skade, som den afdøde tjenstemand led før sin død, og som appellanten havde rejst krav om erstatning for på vegne af tjenstemandens børn, idet disse indtræder i deres fars rettigheder.

Spørgsmålet, om der foreligger en påvirkning af EU-rettens ensartede anvendelse eller sammenhæng

- 54 Personaleretten, som blev oprettet på grundlag af artikel 225A EF (nu artikel 257 TEUF), er en specialret som omhandlet i artikel 256 TEUF, der i henhold til bestemmelserne i artikel 270 TEUF, sammenholdt med artikel 1 i bilag I til statuten for Domstolen og tjenstemandsvedtægtens artikel 91, stk. 1, udøver kompetencen til at træffe afgørelse i EU-personalesager. I modsætning til det, Retten fastslog i præmis 63 og 74 i dom *Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen* (T-401/11 P, EU:T:2014:625), har Personaleretten således ikke udelukkende en »speciel kompetence«.
- 55 Ved at henvise den foreliggende sag til sig selv med henblik på at træffe afgørelse i sagen i sin egenskab af ret i første instans fratog Retten Personaleretten dennes oprindelige kompetence og indførte en kompetenceregulering til fordel for sig selv, hvilket kan have konsekvenser for bestemmelsen af, hvilken retsinstans der er kompetent i appelsager, og følgelig i forhold til retsinstansernes struktur inden for Domstolen.
- 56 Unionens domstolsordning, således som den for tilfældet er fastsat i EUF-traktaten, statuten for Domstolen og Rådets afgørelse 2004/752/EF, Euratom af 2. november 2004 om oprettelse af en ret for EU-personalesager (EUT L 333, s. 7), indeholder imidlertid en præcis afgrænsning af de respektive kompetencer for Domstolens tre retsinstanser – dvs. Domstolen, Retten og Personaleretten – således at en af disse tre retsinstansers kompetence til at træffe afgørelse i et søgsmål nødvendigvis udelukker de to øvriges kompetence (jf. i denne retning kendelse *Kommissionen mod IAMA Consulting*, C-517/03, EU:C:2004:326, præmis 15).
- 57 De kompetenceregler for Unionens retsinstanser, der således er indeholdt i EUF-traktaten såvel som i statuten for Domstolen og dennes bilag, udgør en del af den primære lovgivning og indtager en central plads i Unionens retsorden. Overholdelsen af disse regler udgør – ud over hvad der alene vedrører EU-personalesager – et grundlæggende krav inden for rammerne af denne retsorden og er en nødvendig forudsætning for at sikre EU-rettens ensartede anvendelse.
- 58 Under disse omstændigheder påvirker de retlige fejl i dom *Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen* (T-401/11 P, EU:T:2014:625), således som de er fastslået i nærværende doms præmis 53, EU-rettens ensartede anvendelse.

De konsekvenser, der skal drages af den fornyede prøvelse

- 59 Artikel 62b, stk. 1, i statuten for Domstolen bestemmer, at såfremt Domstolen fastslår, at Rettens afgørelse påvirker EU-rettens ensartede anvendelse eller sammenhæng, hjemviser den sagen til Retten, der er bundet af de afgørelser om retsspørgsmål, der er indeholdt i Domstolens afgørelse. Domstolen kan ved hjemvisningen af sagen desuden angive, hvilke af virkningerne af Rettens afgørelse der skal betragtes som endelige for parterne i sagen. Undtagelsesvis kan Domstolen selv afgøre sagen endeligt, hvis afgørelsen af retstvisten under hensyn til udfaldet af den fornyede prøvelse følger af de faktiske omstændigheder, som Rettens afgørelse støttes på.
- 60 Det følger heraf, at Domstolen ikke kan begrænse sig til at konstatere, at der foreligger en påvirkning af EU-rettens sammenhæng eller ensartede anvendelse, uden at drage konsekvenserne af denne konstatering for den omhandlede tvist (fornyset prøvelse Kommissionen mod Strack, C-579/12 RX-II, EU:C:2013:570, præmis 62 og den deri nævnte retspraksis).
- 61 Hvad angår den nærværende sag skal dom *Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen* (T-401/11 P, EU:T:2014:625) for det første ophæves, for så vidt som Retten i denne doms præmis 78 ex officio fastslog, at Personaleretten ikke havde kompetence til at træffe afgørelse vedrørende påstanden om erstatning for den skade, som appellanten personligt og den afdøde tjenstemands børn havde lidt, og for så vidt som den i nævnte doms præmis 102 og 103 konkluderede, at denne påstand var omfattet af dens egen kompetence, og at dette aspekt af søgsmålet skulle henvises til den selv med henblik på, at den traf afgørelse herom i sin egenskab af ret i første instans.
- 62 Hvad for det andet angår påstanden om erstatning for den ikke-økonomiske skade, som den afdøde tjenstemand har lidt, skal dom *Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen* (T-401/11 P, EU:T:2014:625) ophæves, for så vidt som Retten i denne doms præmis 117 fastslog, at dette aspekt af søgsmålet ligeledes skulle henvises til Retten, således at denne kunne træffe afgørelse herom i sin egenskab af ret i første instans.
- 63 Hvad angår spørgsmålet om, hvorledes den appelsag, som appellanten har anlagt, skal afgøres, skal det først bemærkes, at appellanten i appellens første anbringende foreholdt Personaleretten, at denne begik en retlig fejl ved at tage en af de formalitetsindsigelser, som Kommissionen havde gjort gældende, til følge og ved i præmis 91 i dom *Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen* (F-50/09, EU:F:2011:55) at afvise påstanden om erstatning for den ikke-økonomiske skade, som appellanten, den afdøde tjenstemand såvel som sidstnævntes børn havde lidt. Dette første anbringende blev, for så vidt som det vedrørte påstanden om erstatning for den skade, som den afdøde tjenstemand havde lidt, taget til følge af Retten i præmis 98 og 104-112 i dom *Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen* (T-401/11 P, EU:T:2014:625). Ophævelsen af dom *Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen* (F-50/09, EU:F:2011:55) skal i dette omfang anses for at være endelig, da der ikke er blevet foretaget nogen fornyet prøvelse vedrørende dette punkt.
- 64 Idet Retten imidlertid ikke har taget stilling til nævnte første anbringende, for så vidt som det vedrørte Personalerettens afvisning i præmis 91 i dom *Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen* (F-50/09, EU:F:2011:55) af påstanden om erstatning for den ikke-økonomiske skade, som appellanten og den afdøde tjenstemands børn havde lidt, skal sagen hjemvises til Retten, således at denne kan træffe afgørelse om dette aspekt i sin egenskab af appelinstans.
- 65 Hvad angår appellens andet og tredje anbringende, hvorved Personalerettens afvisning af påstanden om erstatning for den ikke-økonomiske skade, som den afdøde tjenstemands børn havde lidt, blev anfægtet, begrænsede Retten prøvelsen af dette appelanbringende til kun at dreje sig om spørgsmålet om den retlige kompetence. Følgelig skal dette aspekt af sagen hjemvises til Retten, således at denne kan træffe afgørelse herom i sin egenskab af appelinstans.

Sagens omkostninger

- ⁶⁶ Det fremgår af artikel 195, stk. 6, i Domstolens procesreglement, at når den afgørelse, der er genstand for fornyet prøvelse, er truffet af Retten i medfør af artikel 256, stk. 2, TEUF, træffer Domstolen afgørelse om sagsomkostningerne.
- ⁶⁷ I mangel af særlige bestemmelser om fordelingen af sagsomkostningerne inden for rammerne af en fornyet prøvelse bør de parter i sagen for Retten, der har afgivet indlæg eller skriftlige bemærkninger for Domstolen vedrørende de spørgsmål, der er genstand for fornyet prøvelse, bære deres egne omkostninger vedrørende denne del af sagen.

På grundlag af disse præmisser udtaler og bestemmer Domstolen (Femte Afdeling):

- 1) **Dom Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen (T-401/11 P, EU:T:2014:625) påvirker den ensartede anvendelse af retten i Den Europæiske Union, for så vidt som Den Europæiske Unions Ret som appelinstans fastslog:**
  - at en afdød tjenestemands pårørende er forpligtet til at anlægge to søgsmål, et ved Retten for EU-Personalesager og et andet ved Den Europæiske Unions Ret, alt efter om de indtræder i den pågældende tjenestemands rettigheder, eller om de nedlægger påstand om erstatning for en økonomisk eller ikke-økonomisk personlig skade
  - at Retten for EU-Personalesager ab initio ikke havde kompetence til at træffe afgørelse i denne sag, for så vidt som den vedrørte påstandene om erstatning for de skader, som Livio Missir Mamachi di Lusignano og Alessandro Missir Mamachi di Lusignanos børn havde lidt, og at sagen, idet disse påstande henhørte under dens kompetence, burde henvises til Den Europæiske Unions Ret med henblik på, at denne traf afgørelse herom i sin egenskab af ret i første instans
  - at sagen under anvendelse af artikel 8, stk. 3, andet afsnit, i bilag I til statuttet for Den Europæiske Unions Domstol burde henvises til Den Europæiske Unions Ret, for så vidt som den vedrører den ikke-økonomiske skade, som Alessandro Missir Mamachi di Lusignane led inden sin død, og som Livio Missir Mamachi di Lusignane har rejst krav om erstatning for på vegne af tjenestemandens børn, idet disse indtræder i deres fars rettigheder.
- 2) **Dom Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen (T-401/11 P, EU:T:2014:625) skal anses for endelig, for så vidt som Den Europæiske Unions Ret herved fastslog, at Retten for EU-Personalesager har begået en retlig fejl i dom Missir Mamachi di Lusignano mod Kommissionen (F-50/09, EU:F:2011:55) ved at tage den første afvisningspåstand, som Europa-Kommissionen gjorde gældende, til følge og ved af denne grund at afvise påstanden om erstatning for den ikke-økonomiske skade, som Alessandro Missir Mamachi di Lusignano havde lidt.**
- 3) **I øvrigt ophæves nævnte dom.**
- 4) **Sagen hjemvises til Den Europæiske Unions Ret.**
- 5) **Livio Missir Mamachi di Lusignano og Kommissionen bærer hver deres egne omkostninger i forbindelse med proceduren for fornyet prøvelse.**

Underskrifter